

İKTİBAS

FİKİR VERİR

SAYI 490 | EKİM 2019

AYLIK DERGİ 12 TL

Yorum

Ak Parti diye yazılır...

Ülkenin, kesintisiz en uzun süre iktidarda kalan partisini nasıl anlamak lazım?

Kavram
ZÜHD

RÖPORTAJ

Fevzi Zülaloğlu: Modernist yaklaşımlar hevanın ilahlaştırılmasına yol açıyor!

ISSN 2147-3662

9 772147 386002

39.YIL

Tarihsellik Söylemi*

Prof.Dr. Recep Ardoğan

1. TARİHSELİK SÖYLEMİNİN MASUMİYET SAVUNUSU

"...ben bir proje değilim..." (Öztürk, "Tarihselciliğin İmkan, Sınır ve Sorunları", 235.)

Tarihselciler, muhalifleri tarafından yapılan çoğu nitelermelerden uzak olduklarını vurgularlar. Örneğin, tarihselciliğin İslam modernizmi olarak görülmesinin bir algı operasyonu olduğunun söylendiği görülür.¹ Bu, İslam modernizminden kendini tenzih anlamında olumlu bir yaklaşımdır. Yine "tarihsellik söyleminin aslında bir proje olduğu iddiası"na ve "28 Şubatçılıkla irtibatlandırılmasına karşı çıkış"² da olumlu bir bilinci ortaya koymaktadır. Çünkü din mühendisliği ve 28 Şubat'a karşı oluş vardır burada.

Ancak, "...bu tartışmaya ilgili duyanların şimdilik "leb" demeden "leblebi"yi anlamaları ümit edilmektedir."³ denmesi, "Arkasında ne var?" sorusunu gündemde tutan bir belirsizlik de oluşturmaktadır.

Ayrıyeten, vahyin üç temel konusunun [uluhiyyet, nübüvvet ve ahiret] da tarihselliği söylemi,⁴ Kur'an'ın tevilinin hangi temeli üzerine inşa edileceği sorusunu gündeme getirir. Çünkü her şey teville açıksa hiçbir şeyle tevil yapılamaz.

Yorum yöntemi olarak tarihselliğin hedefi de şöyle ifade edilmektedir: Ayetlerin "tarihsel nüzul ortamındaki mesajlarını başka tarihselliklerde aktüelize etme" ve "nüzul döneminde problem oluşturmayan bir hususun başka bir dönemde problem oluşturmasını bertaraf etme"⁵ Bu yorum yöntemi, fıkıh usulü açısından tartışılabilir.

Tarihsellik söyleminin, değişen şartlarda Kur'an mesajını çelişkisiz ve dinin gayelerine uygun olarak güncelleme isteği de yerindedir. Bununla birlikte, İslam, tevhid, ahiret inancı ve ahlak ilkelelerine indirgenildiğinde, onu aktüelleştirmeye niçin gerek olsun? Tamamen vahiyden bağımsız çizgide

ilerlersiniz ve tüm görüşleriniz makul olur. Çünkü salt akıldan çıkmıştır.

Yine tarihselciler, tarihselciliğin, "-hâşâ [!]- yorumcunun Allah'a psikanaliz uygulamasını" caiz saydığı değerlendirmesini de reddetmektedirler.⁶ Ancak sürekli beşeri yönünü vurguladıkları Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bilinçaltını analiz etmekten de geri durmamaktadırlar. Tarihsellik söyleminde, "vahiy-ilham tecrübesinde Hz. Peygamber'in ruh hâllerinin hayli etkin olduğu" iddiası da yer bulur.⁷

2. TARİHSELCELİĞİN MAHİYETİ

Tarihselcilik günümüzde iki şekilde karşımıza çıkmaktadır:

- Vahyin yorumunda kullanılan bir yöntem
- Vahiy olayını açıklayan bir görüş

2.1. YORUM YÖNTEMİ OLARAK TARİHSELCELİK

Tarihselcilik, sosyal bilimlerde tarihsel olguları yorumlamada geliştirilen bilimsel bir yöntemdir. Bu yöntem, bir olguyu, oluşturduğu tarihsel koşullarla olan bağı ve etkileşimi içinde anlamaya çalışmaktır. Fazlurrahman, bu yöntemin radikal olmayan ve hukuk metinlerine uygulanan bir kolunu ahkâm ayetlerine uygulamaya çalışmıştır.⁸

Ancak, yorum yöntemi olarak alınan tarihselciliğin, bugün, vahiy olayının nasıl gerçekleştiğini ve dolayısıyla Hz. Peygamber'in nübüvvetini sorgulama noktasına gelmesi dikkat çekicidir.

Tarihselcilik, yorum yöntemi olarak tanımlansa da çoğu kez tenkit olarak işlemektedir. Bu tenkitler kıssaların tarih kayıtlarına aykırılığından başlayıp ahiret tasvirleri ve Kur'an'ın edebi yönüne dek uzanmaktadır.

- Kur'an kıssalarının tenkidi

Salih Kul'un bir çocuğu öldürmesinin insanın vicdanını yaralayan bir olay olduğu söylemi, kıssalara yönelik tenkitlere bir örnektir.

1 Öztürk, "Tarihselciliğin İmkan, Sınır ve Sorunları", 232.

2 Öztürk, "Tarihselciliğin İmkan, Sınır ve Sorunları", 233.

3 Öztürk, "Tarihselciliğin İmkan, Sınır ve Sorunları", 236.

4 Öztürk, "Tarihselciliğin İmkan, Sınır ve Sorunları", 237.

5 Öztürk, "Tarihselciliğin İmkan, Sınır ve Sorunları", 254.

6 Öztürk, "Tarihselciliğin İmkan, Sınır ve Sorunları", 237.

7 Öztürk, "Kur'an, Vahiy, Nüzul", 142.

8 Güler, "Tarihselciliğe dair yanılıgı", <https://www.karar.com/gorusler/tarihselciliğe-dair-yanilgi-1083029>.

Salih Kul-Musa kıssasında, çocuğun Allah'ın emri ile öldürülmesinden, tarihselci yaklaşım benimsemediğinde, bugün de aynı gerekçe ile insan öldürülebileceği sonucu çıkar mı?⁹ Âlimler böyle bir sonuç çıkarmadıklarına göre bugünün tarihselcilerinden mi ilham aldılar?

Oysa, ne gibi bir açıklama getirilirse getirilsin Kur'an'da ahlaken sorunlu ifadeler olduğunu söyledikten sonra etik duruş, temel kaynağı ahlaken sorunlu bir dine mensubiyet olamaz. Vicdanı yaralayan ayet söylemi, Kur'an'ın hak oluşunu yadsıma ve onu değiştirme cüretini doğurur.

Ahlaken sorunlu ifadelerin, Hz. Muhammed'e ait olduğunu söylemek, Kur'an'ın "Muhammed'in kendi sözü" olduğunu ileri sürenleri, kısmen ve görelî olarak doğrulamaya yol açar. Diğer yandan, Hz. Muhammed, durumdan vazife çıkaran biri değil de bir peygamberse, Hz. Muhammed'in yanlış ifadelerinden Allah yine sorumlu olacaktır. Çünkü ilahî hikmetini gerektiği gibi gerçekleştirmemiş, ihtiyaç duyulan bilgiyi habercisine tam olarak açıklamamıştır.

Tarihselcilik içinde Kur'an kıssalarının eskiçağ mitolojilerinden alınma olduğu söylemi de yer bulmaktadır. Oysaki Kur'an kıssalarının çoğu birer mit ise onları yeniden tefsir etmek yerine doğrudan Sümer mitolojisi ve Yunan mitolojisi okumak daha kestirme bir yol olacaktır.

- Cihad kavramının tenkidi

Cihad anlayışı bağlamında, tarihsellik söylemi, o zamanlar ortodoksların elinde bulunan İstan-

bul'u bile yağmalayan haçlılarla empati de içerir: "Fakihler ve müfessirler söz konusu âyetleri tâmimci yaklaşımla yorumladılar ve bu yorumdan hareketle i'lâ-i kelimetullah diye bilinen bir kutsal savaş doktrini ortaya koydular. Ben bir Müslüman olarak bu doktrinin meşru olduğunu kabul etmiyorum. Dolayısıyla Viyana kuşatmasının hiçbir ulvî boyut taşıdığına inanmıyorum. Şayet **i'lâ-i kelimetullah adına savaşmak söz konusuysa**, Hıristiyanlarla empati kuruluş **"Haçlı seferlerinin de fetih olarak tanımlanması gerekir" diye düşünüyorum.**"¹⁰

"Haçlı seferlerinin de fetih olarak tanımlanması gerekir" diye düşünüyorum."¹⁰

Tarihselcilerin, kendi görüşlerini felsefî alt yapıya sahip üst düzey bir düşünce olarak tanımlarken ehl-i sünnet inancını küçümsemeleri, bunu haklı göstermek için de Batı'nın İslam hakkındaki dezenformasyonunu husn-i kabulle karşıladıkları da görülmektedir. Öyleki, İSİS'in doğrudan Kur'an'daki ayetlerle temelini bulduğunu, geleneksel vahiy anlayışının şiddete ve terör sevk eden bir anlayış olduğunu ileri sürmektedirler. Bu söylem, kendi tarihine karşı önyargı dolu, Batı'nın Haçlı Savaşları'ndan Srebrenitza soykırımına kadar vahşi tavrını, ırkçı, sömürgeci ve terör-sevici tutumunu giz-

lemektedir.¹¹ Tarihine ve milletine karşı acımasız ama Batı'yı filozofların retoriğiyle değerlendirecek kadar öykünmecidir.

- Kur'an'ın tasvir ve icâzının tenkidi

Vahyin tarihselliğini onda bulunacak kusurla temellendirme çabasına Kur'an'da tasvirlerle de yönelmiştir. Örneğin;

¹⁰ Öztürk, "Cihad Ayetleri", 215.

¹¹ Bu konu ile ilgili olarak bk. Ardoğan, Recep, "Dine Dayandırılan Şiddet Sorunu", Günümüz Kelam Problemleri, ed. R. Ardoğan, KİM Yay., İst. 2018, s. 423-429.

⁹ Krş. Güler, İlhami, "İnsafsız İthamlara İlhamî Cevaplar", <http://www.islamianaliz.com/m/3595/insafsiz-ithamlara-ilham-cevaplar>

- "...uhrevi âlemde ve hayatta sırf yiyip içip eğlenmeye endeksli bir mükâfat vaat edilmesi tuhaf değil midir?"¹² ifadesi, Kur'an'ın ahiret tasvirine

- "Her ne kadar bazı tasvirler pek matah olmasa da..."¹³ ifadesi edebi niteliğine yöneliktir. Oysaki, **Kur'an akli-edebî bir mucize değilse Hz. Muhammed'in peygamber olduğunun nereden bildiği sorusu gündeme gelir.**

Tarihselcilerin, kendi görüşlerini ispat için Kur'an'da çelişki aramaları ve vicdanen sorunlu yorumlar yapmaları da gençliğin deizme yönelmelerine yol açmaktadır.

"Türkiye'de 'Tarihselcilik'ten gelip Deizme kayan bir grup vardır..." (İlhami Güler, 14/01/2019 tarihli Facebook sayfasından)

2.2. VAHYİN OLAYINA İLİŞKİN GÖRÜŞ OLARAK TARİHSELÇİLİK

"Peygamber'in Allah'ın son ve kelimesi kelimesine aynı olan vahyini aldığı akidesine inanıyorum. Bu inanç kabul edilmedikçe hiçbir Müslüman ismen de 'Müslüman' olamaz." (Fazlurrahman, İslami Yenilenme (Makaleler-III), trc. Adil Çiftçi. Ankara 2002, s. 32-33.den)

Öncesinde oryantalistler tarafından farklı şekillerde zemin hazırlansa da son çeyrekte, İslam dünyasında başgösteren bir görüştür. İranlı düşünürler Abdulkerim Süruş,¹⁴ Şebusteri¹⁵ ve Mısırlı Ali Mebrük,¹⁶ vahyin bir yeti veya mana olarak Hz. Muhammed'e verildiğini; Kur'an lafızlarını Hz. Muhammed'in kendisinin oluşturduğunu ileri sürdüler.¹⁷

Oysa, bu görüş yakından incelendiğinde, mananın kaynağı noktasında İslam düşüncesinden bir kopuş söz konusudur. Çünkü Kur'an için "mahluk" (Allah tarafından yaratılmış) demek ile "muhtelak" (beşer tarafından uydurulmuş) demek çok farklıdır. Kur'an'ın mahluk olduğunu söyleyen Mu'tezile, onun Hz. Peygamber'e ait bir söz olduğunu asla söylememiştir. Vahyin "ilahî kelam/bildirim" olmadığı, vahyin Hz. Muhammed'in

özel bir yetisinin onun kendi şartları, tecrübe ve ruh hâline göre somutlaşması olduğu görüşünü, Mu'tezile ile irtibatlandırmak, konuyu saptırmak demektir.

Vahiy olayının mahiyetine ilişkin temel sorulardan biri, Kur'an'ın ibaresinin Hz. Peygamber'e mi yoksa Allah'a mı ait olduğudur? Ama inancın temelden değiştiği daha önemli bir konu, mananın ve bildirimim kime ait olduğudur? Mana Allah'a ait ise Hz. Peygamber onu kendi ruh hâline göre ifade edemez; bu, mananın dolayısıyla da hakikatın tahrifi olur. Bir mana farklı şekillerde ifade edilebilir. Ama farklı ifadeler arasında mana farklılığı olduğunda, bunu Allah da kulu da bilir.

3. TARİHSELÇİLİĞİN KAYNAKLARI

"...bendeniz tarihsellik konusunda oryantalist kaynaklardan birtakım argümanlar devşirip bunları kendi kaynaklarımın terminolojisine uyarlamak gibi bir yola hemen hiçbir şekilde başvurmadım. Belki birileri böyle yapıyordur, bilemem." (Öztürk, "Tarihselciliğin İmkan, Sınır ve Sorunları", 238.)

İlk oryantalistlerden ve İngiliz sömürgecilerinden olan Sir William Muir, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğinin uydurma olduğunu ve kendisine indiğini söylediği vahyin de onun bilinçaltından gelen şeyler olduğunu ileri sürmüştür.¹⁸ Vahyin bilinçaltına dayandırılması, başka oryantalistler ve bugünün kimi tarihselcileri tarafından sözcük değişiklikleriyle kullanılmıştır.

Bu oryantalistlerden biri, hem Haçlı seferlerini hem de sömürgeciliği savunan¹⁹ William Montgomery Watt'tır. O, gerçek deneye önem veren "modern" zihniyetin "Hz. Muhammed'in vahiy tecrübesini ilk safhada 'beşerî' bir tecrübe olarak ele alacağını söylemektedir. O, şu fikri inşa etmeye girişir:

- Hz. Muhammed, vahyi önce kalbine doğan şeyler olarak söyledi,

- insanlarda olumlu bir karşılık görünce de bunu geliştirerek olağanüstü şekilde (melek yoluyla) vahiy aldığını ileri sürdü.

Watt'ın tasvir ettiği modern anlayışa göre vahiy, "Hz. Muhammed'e kendi 'bilinçaltı'ndan gelmek-

¹² Öztürk, "Tarihselciliğin İmkan, Sınır ve Sorunları", 259.

¹³ Öztürk, "Tarihselciliğin İmkan, Sınır ve Sorunları", 261.

¹⁴ Nebevi Rüyaların Ravisi Hz. Muhammed, İstanbul, 2018.

¹⁵ Hermenötik-Kur'an ve Sünnet, İstanbul, 2012.

¹⁶ Teolojiden Tarih Felsefesine Nübüvvet, İstanbul, 2014.

¹⁷ Güler, "Tarihselciliğe Dair Yanılı", <https://www.karar.com/gorusler/tarihselcilige-dair-yaniligi-1083029>

¹⁸ Woodhead, "Muir, Sir William", 94.

¹⁹ Görgün, "Watt, William Montgomery", 151.

tedir.²⁰ Watt, âdeta kendinden sonraki modern İslam ilahiyatçılarına yol göstermekte, bu anlayışın geleneksel İslamî görüşle nasıl uzlaştırılabileceğini de söylemektedir:

“Melek, bu sözleri önce Hz. Muhammed’in şuuruna yerleştirdi; daha sonra onlar buradan bilinç-üstüne çıktı. Belki de denebilir ki, bilinç-altı, meleklerin (veya şeytanların) faal oldukları bir bölgedir. Nitekim akı başında bir Hristiyan ilahiyatçısı 'kötü ruh'un, bugünkü dildeki karşılığının 'bilinç-altı kompleksi' olduğunu söylüyor.”²¹

Ana hatlarıyla bu görüş, Carl Gustav Jung’un görüşüdür. “Bu görüşe göre, gerek fertlerin rüya veya hayallerinde, gerekse toplumun dinî mitoslarında şuuraltından bilinçüstüne çıkan şey, beşerî faaliyetlerin kaynağını oluşturan libidodan veya hayat enerjisinden gelmektedir.”²² Libidonun başkalarıyla ortak bir bölümü vardır. Dinî fikirlerin çoğu, bu kolektif alt-bilinç(mâşerî vicdan)’ten bilinç düzeyine çıkan fikirlere dir. Watt’a göre, “kollektif bilinç-altından sudûr edenler,

- Hayat’tan

- ve Aşkın Varlık’tan kaynaklanır. Bu durumda, vahyin kaynağının beşerî (insandaki hayat enerjisi) olması da ilahî olması da olanaklıdır.²³ Vahyin kaynağına ilişkin açıklamadaki bu belirsizlik, bir oryantalist için yeterlidir. “Bu vahiy görüşü, vahiy ile insan yaratıcılığının drama ve şiir gibi ürünleri arasında bir benzerlik kurar.”²⁴

Modern yaklaşımda, İslam düşünce tarihine ait her şeyin insanın zaafalarına, kültürel sınırlılıklara ve tarihsel koşullara bağlanırken, vahiy ile ilgili bu görüşün hangi etkenlerin ürününün olduğunun incelenmemesi ilginçtir. Kanaatimizce, bu vahiy görüşünün arka planında, bilinçli veya bilinçsiz

şekilde, Yeni Ahid’e ilişkin telakkiler yatmaktadır. Buna göre, Yeni Ahit metinleri, Peygamber’e Allah tarafından vahyedilen metinler değil, kutsal ruhun gözetimi ve ilhamı ile azizlerin kaleme aldığı metinlerdir.

Tarihselcilerde görülen "garip ama gerçek" şudur: Selefleri olan Hristiyan veya Yahudi oryantalistler, kendi kutsal kitapları ve tanrısal tabiata sahip kurtarıcıları için dile getirmedikleri şeyi Hz. Muhammed için ileri sürerler. Örneğin, Watt, kaynağı belli olmayan Yeni Ahit’e hayatı boyunca bağlı kalmış ve yaşamının önemli bir bölümünde papazlık görevini sürdürmüştür.²⁵ Tarihselciler de oryantalistlerin kendi kutsal kitaplarını istisna ettikleri iddiaları alırlar, yeni bir söylem olarak tercüme ederler. Söyledikleri şey, onlara göre, tarih boyunca Müslümanların fark edemedikleri üstün hakikatlerin, elit fikirlerin keşfidir.

Çift kutuplu Tanrı anlayışına göre ayetler değişebilir mi?

Bugün, gelenekte yer bulmamış ama modern din anlayışları içinde yer bulmuş unsurlardan biri de çift kutuplu tanrı anlayışıdır. “İngiliz düşünürü Whitehead’e dayanan bu anlayışa göre Tanrı, çift kutupludur. O’nun bir yönü yetkin ve değişmezdir. Zatı ve potansiyelleri değişmez. O, soyut, mutlak ve değişmez yönüyle aşkındır. Ama Tanrı’nın diğer yönü süreç içinde değişebilir. O, somut, görelî ve değişen ve yetkinleşen yönüyle evrene içkindir ve sürecin içindedir. Değişen yönüyle Tanrı, varoluşa katılır; oluşma sürecinin içinde ve bilincindedir.²⁶ O’nun sıfatları yetkin olsa da tecrübe ve ilmi sürekli genişlemektedir. Tarih boyunca insanlığın evrildiği gibi Tanrı’nın bilgisi, fikirleri ve ahlak anlayışı evrilebilir.

“Çift kutuplu Tanrı anlayışı”nı temel alan Tarihselci teoriye göre, Allah, bir yönü ile sabit, diğer yönü ile de sürekli değişim halindedir. Buna bağlı olarak dinde tevhit, mead, Tanrı’ya ibadet ve genel olarak ahlak değişmez.” Ancak, dinî ahkâm değişebilir. Allah’a ait de olsa kelamın içerdiği siyâsî, hukûkî ve iktisâdî direktifleri, tarihsel-toplumsal formları kolay kolay aşamaz.²⁷ Ayrıyeten, Tanrı’nın vahyi, bu vahyi gönderdiği zamanki tec-

20 Watt, Modern Dünyada İslam Vahyi, 148, 149.

21 Watt, Modern Dünyada İslam Vahyi, 149. Ayrıca bk. Watt, İslam Nedir, 287.

22 Watt, Modern Dünyada İslam Vahyi, 149.

23 Watt, Modern Dünyada İslam Vahyi, 149-150; Watt, İslam Nedir, 285.

24 Watt, İslam Nedir, 285-286. Örnek olarak şu satırlar dikkat çekicidir: “Müşriklerin Hz. Peygambere sihirbaz, şair ve kâhin gibi sıfatlar yakıştırdıkları malumdur. Şayet Hz. Peygamber’in misyonu kendisine vahiy yoluyla intikal eden sözleri insanlara duyurmaktan ibaret olsaydı, müşrikler ona bu tür sıfatları yakıştırmazlardı.” (Öztürk, “Kur’an, Vahiy, Nüzul”, 142, 145.) Şairin veya drama yazarının ilhamı ile vahyin karşılaştırılması, müsteşriklerde de çokça görülmektedir. Şairin içinde oluşan ilhamla şiir yazması gibi peygamberin de içinde oluşan ilhamlarla ayet okuduğunu söylemek, putperestlerin Hz. Peygamber’e yönelik tepki ve ithamlarına benzemektedir. Putperestler bu ithamda bulunurken, vahiy ilham ile eşitleyici bir açıklamanın peygamberin hususiyetini ve peygamberlik kavramını ortadan kaldırma amacındaydılar.

25 Görgün, “Watt, William Montgomery”, 149.

26 “Panenteizm (Diyalektik Teizm) Nedir?”, Mehmet S. Aydın, “Süreç (Proses) Felsefesi Işığında Tanrı - Âlem İlişkisi”, 51-56.

27 Güler, Kur’an, Tasavvuf ve Seküler Dünyanın Yorumu, 77.

rübeyi yansıtmaktadır. İnsanlığın bugüne kadarki evrimi dinde de değişimi gerektirmektedir. Tanrı, insanlığın varoluşuna katılarak onların eliyle dinini güncellemek durumundadır. Buna göre Tanrı varoluşun içinde olduğundan, dinî öğretiler de inananlar eliyle değişikliğe gidebilir. Peki değişeni ve değişmeyi kendisi keşfeden insan aklı, tüm bunları kendi başına inşa edemez mi? Neden vahye gereksinim var, Tanrı'nın tekamülü için mi?

Burada dinin özgünlüğü ve indirgenmişliği noktasında iki belirleyici söylemden söz edilebilir.

İlki, ahlak alanı dışında dinî hükümlerin, tarihsel olduğudur. Bu görüş Tanrı'nın çift kutuplu olduğu anlayışıyla desteklenmekte; bundan Tanrı'nın evrildiği gibi dinin de evrileceği, bunun da insan eliyle olacağı düşüncesi çıkmaktadır. Dolayısıyla, dinî ahlakın gücünden, toplumsal alanda yararlanılabilir. Dinî hükümlerden hangisinin bugüne taşınabileceğini toplum mühendisleri tespit edebilir.

İkinci olarak, dinî kurallar ve semboller, özel alanda tutulmalı, kamusal alanda varolmamalıdır. Din-siyaset birbirinden kesin olarak ayrılmalı; dindarlar, kamusal alanda yer alarak tartışmalara katılmak için seküler bir dili benimsemelidir. Aslında, 28 Şubat gibi girişimlerin talebi aslında bundan ibarettir.

"Bunun dine, kültüre ve teolojiye yansımaları, sabit hakikatler yanında değişen hakikatlerin de olmasıdır. "Örneğin: Tevhit, Mead, Tanrı'ya ibadet ve genel olarak ahlak değişmez; ancak, insan vicdanının gelişmesine paralel olarak tümel ahlak ilkelerinin tikel kavrayışları ve bunun hukuka, siyasete, iktisada yansımaları değişebilir. Mecelle'nin umumi kaidelerinden olan Ezman'ın tağayyuru ile ahkâmın tağayyuru inkâr olunamaz ilkesi, bu hakikati (hakikatin değişebileceğini) ifade eder."²⁸

"Vahyin inişindeki tadrîcîliği kabul edenler, örneğin kadın ve kölelik konularında Kur'an tarafından atılıp, atılması gereken diğer adımların tarihe/mü'minlere bırakıldığını neden kabul etmiyorlar?"²⁹ Oysaki bugün, insanların istismarı dinden değil arzu ve ihtirastan kaynaklanmaktadır. Sorun, İslam-dışı ülkelerde kronik durumdadır. Kayıp mülteci çocuklar, organ ticareti, insan ticareti,

Batı'nın ele geçirdiği ülkelerdeki sömürü ve katliâmmlar, içsavaş ve soykırımlar, Batı'nın ikinci yüzüdür. Bunu Kur'an'ın ve İslam dünyasının sorunu olarak görmek, bir saptırmadır.

"Neden bugün bizden Arapların kıssasını (Kur'an ve sünneti) bütünü ile taklit etmemiz isteniyor?" (Güler, Kur'an, Tasavvuf ve Seküler Dünyanın Yorumu, 68.)

Tarihsellik söylemi, Arap eski kültürünün, zihniyeti ve ruhunun Kur'an'ın yorum ve uygulanmasını şekillendirdiği değil daha temelde Kur'an'ın içeriğine sızdığını ileri sürmektedir. Buna göre "Arap'ın "rûhu" Kur'an aracılığı ile; kültürü ve davranışı ise "sünnet -icmâ" aracılığı ile İslâm'a doğal olarak sızmıştır."³⁰

Vahiy ifadeleri değişken ruh hâllerini mi yansıtır?

Tarihselci bir söyleme göre, "Vahiy; tevhid, adalet, meâd gibi temel kavramlar olarak nazil olmuş"tur. Bu temel inanç ve ahlak ilkeleri dışındaki ayetler, Hz. Peygamber'in çıkarsamaya dayalı ifadeleridir.³¹ Daha açıkçası, vahiyde Allah'ın müdahil olmayıp Hz. Muhammed'in müdahil olduğu pasajlar bulunduğu söylenmektedir:

"Mekke döneminde Ehl-i kitap, özellikle de Yahudiler hakkında olumlu bir dil kullanmasına rağmen, Tevbe sûresi 29. âyette aynı zümrenin 'Allahsızlar' diye nitelendirmesi" gibi "Kur'an'daki bu keskin üslûp ve tikel hüküm değişikliklerinin tek tek ve lâfzen Allah tarafından belirlendiği kanaatinde değilim. Çünkü Allah'ın bu denli güncel ve politik bir sürecin içinde bizzat müdahil olduğuna kani değilim. Allah'ın bizzat savaşa katıldığı izlenimi veren âyetlerin Hz. Peygamber'in zihnindeki genel ve küllî vahiyden istinbat edilmiş tikel referanslar olduğu kanaatindeyim."³²

Burada, Kur'an'ın lafız olarak Hz. Peygamber'e ama mana olarak Allah'a ait olduğu görüşünden çok farklı bir iddia söz konusudur. O da lafızların, Hz. Peygamber'in ruh haline göre şekillenmiş; ruh hâlindeki değişime göre birbirine çelişik ifadelere dökülmüş [mananın yanlış ifadelendirmiş] olduğu iddiasıdır: Kur'an'da hem affediciler olmaya yönelik teşviklerin hem de birçok beddua ve telin

28 Güler, "İnsafsız İthamlara İlahî Cevaplar", <http://www.islamianaliz.com/m/3595/insafsiz-ithamlara-ilham-cevaplar>

29 Güler, "Kur'an, Tasavvuf ve Seküler Dünyanın Yorumu", 74.

30 Güler, "Kur'an, Tasavvuf ve Seküler Dünyanın Yorumu", 72.

31 Öztürk, "Cihad Ayetleri", 202.

32 Öztürk, "Cihad Ayetleri", 201. Ayrıca bk. s. 155.

ifadesinin bulunması, Hz. Peygamber'in yaşadığı tecrübelerin ve bunlar sonuncundaki ruh hâllerinin yansıması gibidir.³³ Oysa, bu değişken ruh hâlini bugün birisi, tespit ederken, özünü diğer insanlardan daha iyi bilen Hz. Peygamber, niçin durumun farkında değildir? Yoksa farkında olduğu hâlde arzularına mı uymuştur? Cihad ve gayri muslimlerle ilişkiler konusunda bunu yapan peygamber başka konularda da bunu yapar. O halde tebliğ konusunda peygamber, güvenilirliğini yitirmez mi?

İbare gibi mana da Peygamber'e aitse, bir de peygamber onu kendi ruh hâline ve karakter özelliklerine göre ifade ediyorsa, belli bir ilmi ve fikir müktesabatına sahip insanların düşüncelerine karşı ne artışı olabilir? Nitekim, tarihselcilerin bütün bir dini tevhid ve sosyal ahlaka indirgemesi, dinin onların nazarında insanlarda ortak olan kanaatlerin çok da ötesine geçmediği anlamına gelir. Peki, vahiy yanlış ifadelendirildi ise, dinin özü de Allah'ın birliğine inanmak, sosyal ahlaktan ibaretse İslam'a inanmakla inanmamak arasında, isim dışında ne fark vardır? **Ayrıyeten, dinde geçerli olarak kalanlar, salt bağımsız akılla neden inşa edilmesin? Çünkü bunlar, aklın kavrayamayıp da nassların bidirdiği şeyler değildir.**

Tarihselci yöntemin İslam düşünce tarihinde örnekleri olduğu da bir savunu olarak ileri sürülmektedir. Bu durumda, "İslam düşünce tarihinde örnekleri varsa, şimdi tarihsellik söylemine karşı çıkılmasının sebebi nedir?" sorusunun da altı çizilmelidir. Uluhiyetle ilgili pek çok nassın ilk zamanlardan itibaren tevil edildiği görülmektedir. Ehl-i sünnet içinde bunları zahiri anlamlarıyla alarak teşbihe düşen önemli bir grup da vardır. Ama ilgili nassların te'vilinde, âlimler, muvada'a, hakikat - mecaz kavramlarına başvurdular. Vahiy dilinin ve edebi tasvirinin yetersizliğinden söz etmediler.³⁴ Türedi bir şeye tarihten tikel örnekler bulmak, temel ve genel bir yaklaşımı ispatlamaz.

Tarihselcilik, dinî dejenere edecek kadar, din konusunda özgürlükçü iken insan hakları konusunda, tarihselciler kadar duyarsız bir kesim bulunmaz. Salih kul-Musa kıssasında, öldürülen çocuğa kendilerince adalet sorgulaması üzerinden il il dolaştıkları kadar işgal ve katli-âmm kurbanları-

nı düşünmezler. Bunlardan hiçbirini mazlumlara yardım eden bir oluşumun içinde göremezsiniz.

Kur'an'ı çağdaş batı filozoflarının görüşleri ışığında yorumlamanın, kültür ve inancın temelleri bağlamında gelenekten kopmuş bir din anlayışı ihdas etmenin sonucu, milletin "ben idraki"nin kaybolmasıdır. "Surda gedik" açılması, toplumun kale duvarlarının çözülmesidir. Sömürgeciler tarafından sömürgeleştirdikleri insanların dini hakkında üretilmiş bir düşüncenin ithali ile sömürgeciliğe karşı konulamaz. Çünkü, dinin başkalaşması, insanın da başkalaşmasıdır ve düşmana benzemeye hazır hâle gelmesidir. Bu noktadan sonra hiçbir yeni, kadim tarih ve millet şuurunu yeniden kuramaz. ■

KAYNAK:

* Ardoğan, Recep "Tarihsellik Söylemi", Kavramlardan Esaslara İslam İnancı, ed. R. Ardoğan, İlahiyat Yay., Ank. 2019, ss. 193-203.

KAYNAKÇA:

AYDIN, Mehmet S., Din Felsefesi, Selçuk Yay., 4. Bs., İst. 1994, s. 6.

_____, "Süreç (Proses) Felsefesi Işığında Tanrı - Âlem İlişkisi", AÜ İFD, XXVII/1 (Ank. 1985), ss. 31-87.

BULUT, Yücel, "Oryantalizm", TDV İA, XXXIII, İstanbul 2007 ss. 428-437.

FAZLUR RAHMAN, "Ana Konularıyla Kur'an", trc. Alparslan Açıkgenç, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2000.

GÖRGÜN, Tahsin, "Watt, William Montgomery", TDV İA, XLIII, İst. 2013, ss. 148-152.

GÜLER, İlhami, "İnsafsız İthamlara İlhamî Cevaplar", <http://islamianaliz.com/yazar-yazilari/ilhami-guler-45>

_____, "Tarihselciliğe dair yanılgi", www.karar.com/gorusler/tarihselciliğe-dair-yanilgi-1083029# (19.04.2019)

_____, "Kur'an, Tasavvuf ve Seküler Dünyanın Yorumu", Ankara Okulu Yayınları, Ank.

ÖZTÜRK, Mustafa, "Cihad Ayetleri: Tefsir Birikimine, İslam Geleneğine ve Günümüze Yansımaları", İslam Kaynaklarında, Geleneğinde ve Günümüzde Cihad, KURAMER Kit., İstanbul 2017.

_____, "Kur'an'ı Anlamada Tarihselciliğin İmkan, Sınır ve Sorunları", Kur'an'ı Anlama Yolunda Kuramer Konferansları - 1, Ed. Y.Ş. Yavuz, İstanbul 2017,

_____, "Kur'an, Vahiy, Nüzul", Ankara Okulu Yay., Ank. 2016.

WATT, W. Montgomery, "İslam Nedir", trc. Elif Rıza, Birleşik Yayıncılık, İstanbul, 1993.

_____, "Modern Dünyada İslam Vahiyi", trc. Mehmet Aydın, Hülbe Yay., Ankara, 1982.

WOODHEAD, Christine, "Muir, Sir William", TDV İA, XXXI, İstanbul 2006, ss. 94.

33 Öztürk, Kur'an, Vahiy, Nüzul, 226.

34 bk. Ardoğan, Recep, Müteşabihleri Anlamada Mihenk Taşları, İlahiyat Yay., Ank. 2019.